

JAARBOEK

VAN HET

KONINKLIJK NEDERLANDSCH GENOOTSCHAP

VOOR

MUNT- EN PENNINGKUNDE

ONDER DE ZINSPREUK

„Concordia res parvae crescunt”

TE

AMSTERDAM

XV. 1928.

AMSTERDAM

JOHANNES MÜLLER

1928.

Zeldzame munten.

I. Een onbekende Daalder van WILLEM IV, Graaf van 's-Heerenberg. 1546—1586.

De munten van graaf WILLEM IV onderscheiden zich door de twee tijdvakken zijner regeering waarin zij geslagen werden.

Het eerste tijdvak van 1546 tot 1568, het jaar waarin hij zijn graafschap verlaten moest om aan de vervolging van ALVA te ontkomen, die hem 19 December 1567 voor den Bloedraad gedaagd had.

Het tweede tijdvak van af zijn terugkeer in de Nederlanden tot aan zijn dood 1576—1586.

De munten in het eerste tijdvak 1546—1568 werden te 's-Heerenberg of te Gendringen, later ook te Hedel, geslagen.

Hedel werd van 1577—1580 door zijn broeder FREDERIK, die de partij der Spanjaarden aanhing, bezet, en heeft WILLEM IV zijn munten toen op zijn kasteel te Dieren laten slaan.

WILLEM IV werd in 1581 tot Stadhouder van Gelderland benoemd, welk hoog ambt hij tot 1583 bekleedde en vindt men den titel Gubernator Gelriae op de munten in de jaren 1581—1583 door genoemden graaf geslagen.

Er komen geen munten na 1582 geslagen van hem voor.

Daalder zonder jaartal.

Voorzijde: (Kelk) GVIL. * CO * D * MON * Z * DNS²
BIL * HE * BOX * * HO * Z * WIS

(Willem graaf van Berg en Heer van Bylant, Hedel, Boxmeer, Homoet en Wisch). Geharnast borstbeeld van den graaf ten halve lijve naar rechts gewend, met den commandostaf.

Keerzijde: MONETA * NOVA * ARGENT * IN * DIEREN * CIVIS
(Nieuwe zilveren munt te Dieren gemunt). Het vier-veldige wapenschild van den graaf: Berg — Egmond — Meurs en Saarwerden — Kuilenburg, met twee helmen bedekt.

Z. 23,3 gr. Kon. Penningkabinet. Pl. IV. No. 1.

Uit de voorafgaande geschiedkundige mededeelingen blijkt, dat deze Daalder in het tweede tijdvak zijner regeering (1576—1586) geslagen werd en wel tusschen 1577—1580, toen zijn broeder Hedel bezet hield en WILLEM IV te Dieren zijn munten liet slaan en vóór zijn aanvaarding van het Stadhouderschap van Gelderland in 1581, daar de titel (Gubernator Gelriae) niet op de munt voorkomt.

Deze Daalder zonder jaartal was tot nu toe geheel onbekend, het type vertoont zeer veel overeenkomst met den Daalder van 1577, afgebeeld bij SERRURE ¹⁾, plaat 4, No. 54 en beschreven bij DE VOOGT ²⁾, Nos. 28 en 29.

¹⁾ C. A. SERRURE. *Histoire de la Souveraineté de 's Heerenberg*. La Haye et Paris 1860.

²⁾ W. J. DE VOOGT. *Bijdragen tot de Numismatiek van Gelderland*. 2e stuk. Arnhem 1869.

De Daalder van 1577 is zonder twijfel in navolging van dezen Daalder zonder jaartal geslagen.

II. Een onbekende Gouden Reaal van Karel V, te Antwerpen geslagen.

In eene kleine vondst munten, onder Overschie gemaakt, bevond zich, vermengd met eenige Philipsguldens, Karolusguldens en Gouden Realen, een Gouden Reaal, die mij bij de beschrijving een lastig probleem stelde.

Deze Gouden Reaal droeg geen muntteeken waaraan de muntplaats te herkennen was, noch eenige nadere aanduiding van de landstreek waarvoor hij geslagen was.

Gouden Reaal.

Voorzijde: · KAROLVS · D · G · ROM · IMP · Z · HISPA · REX —.

Gekroond borstbeeld van KAREL V met zwaard en wereldbol, het omschrift snijdend.

Keerzijde: (Kroontje) DA · MIHI · VIRTVTE : CONTRA · HOSTES · TVOS.

Wapenschild met 16 kwartieren op den dubbelen adelaar.

Goud 5,32 gr. Kon. Penningkabinet. Pl. IV. No. 2.

Aan welk land moest deze Reaal toegekend worden?

Holland en Gelderland kwamen hiervoor niet in aanmerking, daar de bekende Gouden Realen van deze landen den titel D: GELR¹⁾ of Z · HO²⁾ voeren.

Er bleven nu nog over Vlaanderen en Brabant die voor die aanmunting in aanmerking kwamen.

¹⁾ TH. M. ROEST. *Essai de classification des monnaies du Comté puis Duché de Gueldre*. Bruxelles 1893. No. 548.

²⁾ P. O. VAN DER CHILJS. *De munten der voormalige graafschappen Holland en Zeeland*. Haarlem 1858. pl. XXV. 1—4.

Voor Vlaanderen kon naar mijne meening het stuk niet geslagen zijn, daar op de bekende Vlaamsche Gouden Realen het borstbeeld van den Keizer binnen het omschrift blijft en dit niet snijdt, terwijl ook de Vlaamsche Realen van meer zorgvuldige afwerking zijn ¹⁾).

Brabant bleef dus alleen over en bleek mij, na dezen Reaal met de overige Brabantsche Realen dezer vondst vergeleken te hebben, dat deze munt, alhoewel zonder muntteeken, eveneens te Antwerpen geslagen moet zijn.

De Gouden Realen uit dezelfde vondst waarmede deze Reaal in type en bewerking overeenkomt zijn:

Voorzijde: · KAROLVS · D: G · ROM · IMP · Z · HISPA · REX ·
(hand).

Keerzijde: (Kroontje) · DA · MIHI · VIRTUTE · CONTRA ·
HOSTES · TVOS.

Pl. IV. No. 3 ²⁾).

Voorzijde: KAROLVS · D: G · ROM · IMP · Z · HISPA · REX · -
(hand).

Keerzijde: (Kroontje) · DA · MIHI · VIRTUTE · CONTRA ·
HOSTES · TVOS.

Pl. IV. No. 4.

Voorzijde: · KAROLVS · D: G · ROM · IMP · Z · HISPA · REX ·
(hand).

Keerzijde: (Kroontje) DA · MIHI · VIRTUTE CONTRA ·
HOSTES · TVOS.

Pl. IV. No. 5.

1) M. L. DESCHAMPS DE PAS. *Essai sur l'histoire monétaire des Comtes de Flandre*. Bruxelles 1875. p. 54 Nos. 17. 18. pl. II. 12.

2) ALPHONSE DE WITTE. *Histoire monétaire des comtes de Louvain, ducs de Brabant et marquis du Saint Empire Romain*. Anvers 1894—1899. 3 vols.

Wanneer men nu deze drie Gouden Realen vergelijkt met den Gouden Reaal zonder muntteeken Pl. IV. No. 2, dan wordt men getroffen door de groote overeenkomst in opvatting van het borstbeeld van den keizer, dezelfde primitieve bewerking, welke bewerking men weer terugvindt in het wapenschild op de keerzijde, verder door de overeenkomst van het karakter der letters in de omschriften en, hetgeen zeer zeker opvallend is, de letter g die op deze vier exemplaren dezelfde dichte vorm heeft.

Er bestaat voor mij geen twijfel of deze Reaal zonder muntteeken is van denzelfden stempelsnijder die de drie andere Gouden Realen vervaardigde en dus te Antwerpen geslagen.

Wellicht was deze Reaal een der eerste stukken door den stempelsnijder vervaardigd, vermoedelijk al heel kort na de ordonnantie van 4 Februari 1521 ontstaan, waarbij KAREL V gelastte het vervaardigen van „ung denier de fin or qui se nommera real et contiendra vingt trois caratz neuf grains et demy d'or fin en alloy" ¹⁾, en verzuimde onze stempelsnijder het muntteeken, de hand van Antwerpen, hierop aan te brengen.

Slechts zeer weinige dezer Realen zonder muntteeken zijn in omloop gebracht, een groot bewijs hiervoor is, dat dit stuk, voor zoover bekend, het eerste exemplaar is, hetwelk voorgekomen is.

Dat deze Realen tot een der eerste aanmuntingen na de ordonnantie van 1521 behooren, hiervoor pleit zeker de nog zeer primitieve afwerking van borstbeeld en wapenschild.

Amsterdam.

M. SCHULMAN.

¹⁾ ALPHONSE DE WITTE. l. c. pag. 165—169.

1.

1.

2.

2.

3.

3.

4.

4.

5.

5.

1. Daalder van 's-Heerenberg van WILLEM IV, 2—5. Gouden Realen van Brabant van KAREL V.